

ЦІЛІ СТВОРЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто цільовий аспект побудови й функціонування системи методів навчання української мови з огляду на стратегічну мету формування мовної особистості учня основної школи. Висвітлено питання навчальної мети як системного утворення, особливості компетентнісного підходу до визначення цілей українськомовної освіти та напрацювання системи методів мовно-мовленнєво-комунікативної підготовки школярів. Запропоновано компетентнісну модель мовної освіченості учня, яка становить узагальнену схему навчальних цілей-результатів особистісних утворень і задає базові напрями побудови та використання системи методів навчання української мови.

Сьогодення вимагає створення якісно нової системи навчання української мови на базі синтезу традиційних та інноваційних методів. У практиці роботи вчителів-словесників використовуються різні методи, але стихійно, а тому набуває актуальності завдання напрацювання й наукового обґрунтування системи методів мовно-мовленнєво-комунікативної підготовки учнів з урахуванням системного характеру навчальної мети, ефективних способів продуктивного навчання, а також змін, які відбулися в теорії і практиці шкільної мовної освіти.

На шляху формування нового образу рідномовної освіти проблема створення й використання системи методів навчання української мови має розроблятися з урахуванням відповідних загальноєвропейських рекомендацій. Мета навчання мови, за загальноєвропейськими рекомендаціями (ЗЄР), – зробити учнів компетентними й досвідченими в тому, що стосується мови. Визначається кілька типів цілей навчання мови: а) цілі, пов'язані з розвитком декларативних знань, умінь, рис особистості, здатності вчитися, тобто загальних компетентностей учня; б) цілі, що стосуються розвитку лінгвістичного чи прагматичного компонента комунікативної мовленнєвої компетентності або всіх їх разом; в) цілі, спрямовані на вдосконалення володіння одним чи кількома видами мовленнєвої діяльності; г) цілі, що передбачають функціональну адаптацію в конкретній сфері (власне публічній, професійній, освітній чи особистій); ґ) цілі, орієнтовані на збагачення або диверсифікацію навчальних стратегій чи виконання завдань, організацію діяльності, пов'язану з вивченням та використанням мови [1: VIII: 131-138]. Згідно з концепцією ЗЄР визначення цілей навчання мови ілюструє можливу варіативність у доборі й спрямуванні методів навчання.

Закономірно, система методів навчання української мови детермінується системою цілей, що зумовлюються метою цього предмета. Скільки б не виникало методів, усі вони можуть бути згруповані за цільовими напрямками мовної освіти. На вході системи методів навчання має бути навчально-цільовий комплекс побудови й подальшого використання відповідної системи, а на виході – результат функціонування системи методів (вхід → система методів навчання української мови → вихід).

Мета статті – поставити проблему цілей навчання української мови як системоутворювального чинника в побудові системи методів формування компетентної мовної особистості учня основної школи. **Завдання:** конкретизувати мету українськомовної освіти в багаторівневій системі цілей, що є базою для побудови й подальшого використання системи методів мовно-мовленнєво-комунікативної підготовки учнів; визначити особливості компетентнісного підходу до цілепокладання й організації українськомовної освіти; побудувати компетентнісну модель мовної освіченості учня основної школи, а також орієнтовну компетентнісну модель рівнів мовної освіченості дев'ятикласника, яка є орієнтиром для варіативного створення систем методів навчання й забезпечує діагностичність цілей-результатів, служить опорою для вимірювання їх та об'єктивного оцінювання навчальних здобутків.

Напрацювання, будова й функціонування системи методів навчання української мови зумовлюються системним характером мети українськомовної освіти. Ця мета стосовно сукупності взаємопов'язаних методів її забезпечення виконує системоутворювальну функцію. Загальна мета формування національно свідомої духовно багатой мовнокомунікативної особистості школяра відображає передбачений комплексний результат навчальної діяльності. Окреслена мета конкретизується в багаторівневій системі цілей побудови й подальшого використання системи методів навчання української мови. За допомогою реалізації методу "дерева цілей" маємо змогу уявити відношення супідрядності й взаємозв'язаності між загальною метою і окремими цілями. З огляду на можливість різних ступенів деталізації освітньої мети (цілей-результатів), що впливає на розроблення, будову й функціонування системи методів навчання, урахуємо такі **типи цілей навчання: загальні і специфічні** (рівень загального і специфічного в прогнозованих навчальних досягненнях); **загальні та індивідуальні** (стосовно досягнень, які мають бути сформовані в усіх учнів чи окремого учня); **теоретичні і практичні** (за спрямуванням відповідно на теоретичний чи практичний результат); **основні і допоміжні, проміжні** (за ієрархічним показником

підпорядкованості цілей); *репродуктивні* і *продуктивні* (за рівнем і характером видів навчальної діяльності); *орієнтувальні, виконавські, контрольні, корекційні* (за етапами навчальної діяльності); *навчальні, розвивальні, виховні* (за традиційним функціональним підходом до освітньої мети); *цілі, які відображають зміст шкільного курсу української мови* (за розділами, темами змісту навчального предмета); *цілі, які задають кінцеві результати навчання, виражені мовою компетентностей* (за компетентнісним критерієм) тощо. Навчальні цілі змінюються залежно від конкретних історичних умов розвитку освіти. Сьогодні освітні цілі переосмислюються крізь особистісно-компетентнісний вимір.

Стратегія розвитку українськомовної освіти, сучасне розуміння поняття навчальних результатів учнів пов'язані з компетентнісним підходом, який визначає новий образ цілей, змісту й методів формування мовної особистості. Зазначений підхід, на думку І. Зимньої, може зберегти культурно-історичні, етносоціальні цінності, якщо розглядати компетентності як складні особистісні утворення, які містять і пізнавально-інтелектуальні, і емоційні, і моральні складники [2: 5]. У зв'язку з цим компетентнісна модель цілей навчання і системи методів їх забезпечення та загалом організації шкільної українськомовної освіти набуває суспільної й особистісної значущості, а тому потребує глибокого осмислення. Ключовими поняттями компетентнісного підходу є *компетенція* і *компетентність*. У багатьох науково-методичних працях названі поняття не розрізняються й взаємозамінюються. Ми спираємося на праці тих авторів, які вкладають у них дещо відмінний зміст. За В. Краєвським і А. Хуторським, *компетенція* – це заздалегідь задана соціальна *вимога (норма)* до освітньої підготовки учня, необхідна для його ефективної продуктивної діяльності в певній сфері. На відміну від компетенції, *компетентність* – *володіння* учнем *відповідною компетенцією*, що передбачає його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності; це сукупність особистісних якостей школяра (ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності в певній соціально й персонально значущій сфері [3: 135]. Таке тлумачення окреслених понять простежується і в працях вітчизняних авторів (М. Головань та ін.) [4: 29; 5: 408-409]. Отже, коли йдеться про особистісні досягнення учнів як результат навчання, то більш правомірно вживати термін "компетентність".

Під поняттям "*компетентнісний підхід*" розуміється спрямування освітнього процесу на формування та розвиток *ключових* (загальних, базових, основних) і *предметних* компетентностей особистості. Системна реалізація компетентнісного підходу до цілей навчання характеризується зв'язком з традиційним, тобто "ЗУНівським". Важливо підкреслити, услід за І. Зимньою, що ці підходи, по-перше, не протилежні, але й, по-друге, не тотожні, оскільки *компетентнісний підхід фіксує і встановлює підпорядкованість знань умінням*, ставлячи акцент на практичному аспекті [2: 32-36]. У цій площині потрібно зосередити увагу на тому, які специфічні компетентності учня мають визначати цілі й систему методів навчання української мови.

Зупинимось докладніше на видах компетентностей, пов'язаних з такими рівнями навчальної взаємодії: "*учень – мова*", "*учень – текст*", "*учень – комунікативна ситуація*". У шкільній програмі з української мови (за редакцією Л. Скуратівського) вказується на формування таких спеціальних компетентностей ("компетенцій"): мовної, мовленнєвої, комунікативної [6: 5]. Г. Шелехова стверджує, що володіння "загальними вміннями й навичками є важливою умовою формування спеціальних компетенцій (мовної, мовленнєвої, комунікативної) ..." [7: 14]. Відразу зауважимо, що досі не всі вчені розмежовують поняття "компетентність", "компетенція", часто вкладають у них один і той же смисл. Окреслені специфічні компетентності в полі зору О. Горошкіної, зокрема дослідниця пише: "Важливим критерієм відбору лінгвістичного матеріалу стає його потенціал у формуванні мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентності учнів" [8: 14]. К. Климова зазначає: "... процес формування мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенцій, беручи початок у школі, продовжується у вищому навчальному закладі..." [9: 36]. У контексті сказаного виникає питання, *у чому відмінність між комунікативною і мовленнєвою компетентностями*. Різницю між ними можна пояснити, спираючись на визначення комунікативної "компетенції", подане в словнику-довіднику з української лінгводидактики (за ред. М. Пентиліук): "*комунікативна компетенція* – здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особлива якість мовленнєвої особистості, набута в процесі спілкування або спеціально організованого навчання. Комунікативна компетенція складається з *мовленнєвої компетенції* (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), *мовної компетенції* (знання одиниць мови та правил їх поєднання), *предметної компетенції* (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картину світу), *прагматичної компетентності* (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення)" [10: 70] (*підкреслення наші – О. К.*). Відразу внесемо деяке уточнення, що, у свою чергу, дасть змогу певною мірою простежити логіку дидактичного розмежування мовленнєвої і комунікативної компетентностей. Йдеться про такі тісно взаємопов'язані власне предметні особистісні утворення, як *мовну, мовленнєву текстову* (складниками якої є *текстоінтерпретувальна й текстотворча компетентності*) та *комунікативну компетентність*. Дещо подібне розуміння компетентностей мовної особистості знаходимо в поглядах О. Ворожбитової, яка

виходить з логіки трихотомії "мова – мовлення – мовленнєва діяльність" і визначає три субкомпетенції інтегральної лінгвориторичної компетенції – мовну, текстову й комунікативну. За О. Ворожбитовою, складники **комунікативної субкомпетенції** – комунікативна здатність і мовленнєві знання, уміння, навички у сфері спілкування; складники **текстової субкомпетенції** – текстоутворювальна здатність мовної особистості і її знання, вміння, навички у сфері етапів ідеомовленнєвого циклу "від думки до слова" (що ґрунтується на категоріях *етос*, *логос*, *пафос* і передбачає етапи *інвенції* (пошук тематичної думки), *диспозиції* (розміщення аргументів, розгортання думки), *елокуції*, тобто мовного оформлення); складники **мовної субкомпетенції** – мовна здатність і відповідні знання, вміння, навички [11: 141-143].

З погляду нашого дослідження можна визначити залежність формування власне предметної компетентності (мовно-мовленнєво-комунікативної) як складного інтегрованого новоутворення мовної особистості від сукупності багатьох чинників. Маємо на увазі, передусім, **відношення між цією тривірвеневою компетентністю** (компетентнісно-цільовий аспект), з одного боку, та **активізацією мовленнєво-мисленнєвої діяльності особистості, емоційністю підтексту уроку української мови, ефективністю форм, системи методів, засобів навчально-пізнавальної діяльності, творчістю, критичністю мислення школярів і методичною майстерністю вчителя**, з іншого боку. Така формула (визначене відношення) відбиває практичне спрямування, діяльнісно орієнтований характер компетентнісного підходу до організації мовної освіти, а також функціональний аспект системи методів навчання, що характеризується її внутрішніми і зовнішніми зв'язками.

У розумінні компетентнісного підходу до визначення цілей побудови системи методів навчання та організації українськомовної освіти ми виходимо з таких міркувань:

- особливого освітнього значення набуває формування спеціальних і загальних компетентностей у взаємозв'язку;
- в основу розроблення системи методів навчання української мови й проектування навчально-методичної системи для учнів 5-9 класів має бути покладена модель компетентної мовної особистості випускника базової школи;
- проектуючи компетентнісну модель другого етапу середньої загальної освіти, потрібно враховувати поетапну диференціацію формування компетентностей (етап початкової школи, основної, старшої);
- якість діагностування компетентностей учнів залежить від чітких, прозорих вимог до результатів навчання та небагаточисельної, а вираженої кількості рядів елементів компетентностей;
- В. Краєвський, А. Хуторський пропонують формулювання назв "компетенцій" у діяльнісній формі (через уміння, знання, володіння, здійснення, наявність навичок, досвіду) [3: 142-144]. Ураховуючи це, будемо використовувати також номенклатуру володіння компетентностями, виражену словом "здатний", тобто який **потенційно готовий до діяльності** (тоді вимоги до рівня компетентностей доцільно визначати словом "здатність" як властивість до "здатний");
- важливим для побудови й функціонування системи методів навчання є питання добору адекватних методів формування елементів предметних компетентностей як цілей навчання.

Науковці (І. Зимня, А. Хуторський та ін.) багато уваги приділяють **загальним компетентностям** (компетенціям), називають їх соціальними, особистісно-соціальними, ключовими, універсальними, надпредметними. Скористаємося класифікацією "ключових компетенцій", запропонованою В. Краєвським, А. Хуторським, а саме: **ціннісно-сміслові компетенції; загальнокультурні компетенції; навчально-пізнавальні компетенції; інформаційні компетенції; комунікативні компетенції; соціально-трудова компетенції; компетенції особистісного самовдосконалення** [3: 137]. Ключові компетентності учнів ґрунтуються на загальних вміннях, мають міжпредметний характер та є базою для формування спеціальних навчально-предметних компетентностей. Відповідно до мети нашого дослідження переважний інтерес викликають питання, пов'язані зі спеціальними навчально-мовними компетентностями. Якщо тлумачити **навчально-мовну компетентність як комплексне поняття**, то її структура співвідноситься з предметно орієнтованими змістовими лініями шкільного курсу української мови та містить три основні **специфічні** блоки: **власне мовну, мовленнєву текстову й комунікативну компетентності**. Відповідно **мовну компетентність** доцільно розглядати в широкому розумінні як загальне комплексне поняття, що свідчить про рівень навчальних досягнень з мови, мовленнєвого (комунікативного) розвитку – **навчально-предметна компетентність (мовно-мовленнєво-комунікативна)**, або у вузькому розумінні як один із її складників, тобто **власне мовну**, що пов'язана із засвоєнням лінгвістичної змістової лінії і є умовою формування мовленнєвої компетентності та структурним компонентом комунікативної.

Елементи навчально-предметних компетентностей стосовно української мови, з одного боку, є орієнтувальною основою навчальної діяльності, тому що проектуються в специфічних цілях як очікувані результати, а з іншого – можливими продуктами процесу інтеріоризації змісту мовної освіти. З огляду на те, що навчально-мовні компетентності значною мірою визначають цілі і зміст методичної системи, зокрема й сукупність взаємопов'язаних методів навчання, потрібно відповідні компетентності в міру деталізувати. Конкретизуємо зміст трьох ієрархічних складників системи специфічних навчально-мовних компетентностей, що становлять цільовий комплекс, у вигляді схематичної моделі для учнів основної школи (рис. 1).

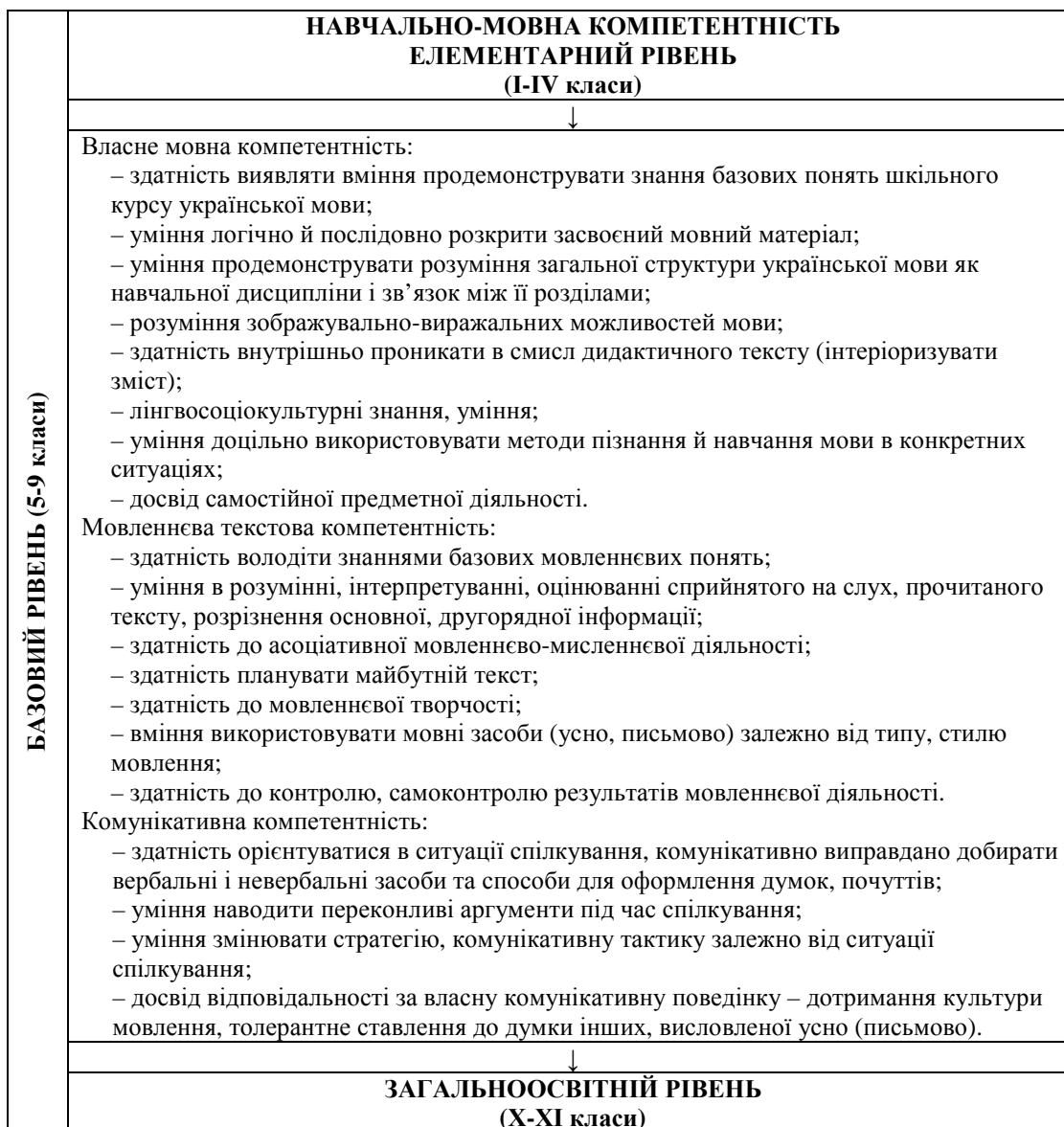

Рис. 1. Компетентнісна модель мовної освіченості учня основної школи.

Наведена модель є узагальненою схемою навчальних цілей-результатів *особистісних утворень*, що задає загалом стратегію, основні напрями побудови й використання системи методів мовно-мовленнєво-комунікативної підготовки учнів. Моделювання здійснено відповідно до *принципів послідовності й наступності навчання* (від етапу початкової школи до старших класів), *цілісності* (що ґрунтується на внутрішньопредметних зв'язках), *комплексності результатів навчання*, співвідносних з навчальними цілями. Зважаючи на обмеження предмета нашого дослідження основною школою, ми деталізували компетентнісну модель лише для базового рівня мовної підготовки. На цю модель маємо орієнтуватися під час добору методів та організації навчання української мови з 5 по 9 клас. Тоді з кожним класом поліпшуватиметься якість засвоєних учнями елементів заданої предметної компетентності. В освітній практиці варто застосовувати двовимірний підхід до визначення рівнів компетентностей: за етапами навчання і глибиною формування – 3 рівні (елементарний, базовий, загальноосвітній); за складністю навчальних результатів – 4 рівні (знання – низький рівень; розуміння – середній рівень; застосування – достатній рівень; аналіз, синтез, оцінювання – високий рівень). З'ясування рівня мовно-мовленнєво-комунікативної підготовки учня на сучасному етапі розвитку освіти тісно пов'язане з рівневою ідентифікацією компетентностей. Розглянемо детальніше специфічні компетентності за рівнями засвоєння для випускника основної школи, керуючись тим, що компоненти предметної компетентності на кожному етапі навчання набувають конкретного наповнення. Зрозуміло, що в 5-8 класах не можна повною мірою оволодіти базовим рівнем компетентностей, тому якість вимірювання рівня сформованості компетентностей учнів основної школи, що є показником рівня ефективності системи методів навчання й методики загалом, доцільно показувати на прикладі 9 (випускного) класу. Наведемо орієнтовну компетентнісну модель рівнів мовної освіченості випускника основної школи (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Орієнтовна комплексна компетентнісна модель рівнів мовної освіченості випускника основної школи	
Низький рівень	<p align="center">Спеціальні компетентності – навчальні результати</p> <p>Учень демонструє</p> <p align="center"><i>Власне мовну компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – байдуже ставлення до української мови; – неповне знання й розуміння визначень теоретичних понять, правописних правил, мовних норм; – грубі помилки в застосуванні навчально-мовних, правописних умінь. <p align="center"><i>Мовленнєву текстову компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – неіснування (брак) усвідомленої потреби набувати навички у видах мовленнєвої діяльності; – неповне знання мовленнєвих понять; – деякі вміння в різних видах мовленнєвої діяльності. <p align="center"><i>Комунікативну компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – брак стійкого інтересу до міжособистісного спілкування; – уміння логічно, послідовно й переконливо добирати прийоми ефективного спілкування в знайомих чи простих ситуаціях; – деякі навички дотримання норм мовленнєвого етикету в процесі міжособистісного спілкування.
	<p>Учень демонструє</p> <p align="center"><i>Власне мовну компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – часткове розуміння потреби вивчати українську мову; – неглибокі знання визначень теоретичних понять, правописних правил, мовних норм; – помилки в застосуванні умінь знаходити й розрізняти вивчені мовні об'єкти, визначати їх істотні ознаки, структурні особливості, виразальні можливості; – недостатні вміння в самостійному виборі методів навчальної діяльності. <p align="center"><i>Мовленнєву текстову компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – нестійку мотивацію до видів мовленнєвої діяльності; – поверхові знання мовленнєвих понять; – нестійкі навички читання, аудіювання; – недостатні вміння в продуктивних видах мовленнєвої діяльності. <p align="center"><i>Комунікативну компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – часткове розуміння потреби в навичках комунікативно-ситуативної діяльності; – нестійкі вміння логічно, послідовно й переконливо добирати прийоми ефективного спілкування; – поверхове розуміння фактичного змісту, теми та основної думки висловлювань інших людей; – незначний досвід успішного спілкування.
Достатній рівень	<p>Учень демонструє</p> <p align="center"><i>Власне мовну компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – стійке позитивне ставлення до української мови; – здатність опановувати й застосовувати знання правописних правил, мовних норм; – здатність володіння знаннями про способи здобування, кодування, зберігання, передавання інформації; – здатність розпізнавати вивчені мовні явища; групувати, класифікувати їх; – здатність замінювати одні мовні засоби іншими, синонімічними, порівнювати виразальні можливості різних одиниць і способів передачі думки; – здатність здійснювати самоконтроль за навчальною тактикою і результатами навчальних досягнень. <p align="center"><i>Мовленнєву текстову компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – частковий інтерес до видів мовленнєвої діяльності; – знання мовленнєвих понять; – здатність володіння різними видами мовленнєвої діяльності в роботі з текстом; – уміння аналізувати й оцінювати продукти мовлення (тексти); – уміння переказувати (усно, письмово) докладно, вибірково, стисло тексти художнього, наукового, публіцистичного стилів, за самостійно підготовленим складним планом; – уміння продукувати власний текст за аналогією; – досвід володіння культурою мовленнєво-мисленнєвої діяльності. <p align="center"><i>Комунікативну компетентність:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – частковий інтерес до комунікативної діяльності; – готовність до діалогу в процесі навчальної діяльності; – уміння будувати міжособистісні стосунки з дотриманням норм мовленнєвого етикету; – наявність позитивного досвіду спілкування.

Високий рівень	<p>Учень демонструє</p> <p>Власне мовну компетентність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміння потреби вивчати українську мову; – повне знання визначень теоретичних понять, правописних правил, мовних норм; – навчально-наукове уявлення про основні закономірності української мови; – уміння аналізувати, синтезувати, оцінювати мовні засоби; – уміння використовувати методи мовознавства в різних видах навчально-мовної діяльності; – готовність застосовувати навчально-предметні знання і вміння в нових ситуаціях. <p>Мовленнєву текстову компетентність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внутрішнє мотивування до різних видів мовленнєвої діяльності; – здатність правильно застосовувати вивчені відомості про стилі, типи, форми мовлення, види мовленнєвої діяльності; – здатність аналізувати текст, його основні стильові, жанрові ознаки, структуру, види зв'язку речень у тексті, мовні засоби міжфразного зв'язку; – здатність складати план, конспект почутого (прочитаного) чи власного тексту; – здатність продукувати усні і письмові твори, за самостійно складеним планом, добираючи мовні засоби відповідно до задуму висловлювання, стилю та жанру мовлення; – здатність критично осмислювати власну (та інших) мовленнєво-мисленнєву діяльність, знаходити, виправляти недоліки в змісті, побудові, мовному оформленні власного й чужого тексту. <p>Комунікативну компетентність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інтерес до комунікативної діяльності; – уміння застосовувати вивчені відомості про ситуацію спілкування, її складники, основні правила спілкування; – готовність адекватно й креативно орієнтуватися в ситуаціях спілкування, дотримуючись норм мовленнєвого етикету; – уміння висловлювати й обґрунтовувати власну ціннісну позицію до реалій соціального життя; – здатність складати, розігрувати діалог (полілог) з урахуванням ситуації спілкування; – здатність до рефлексії стратегій, тактик і результатів комунікативної діяльності.
-----------------------	--

Наведена модель містить опис навчальних результатів мовною компетентностей і покликана дати чітке уявлення про основні структурні елементи мовно-мовленнєво-комунікативної компетентності та їх рівневі характеристики, що потрібно враховувати у варіативному цілепокладанні та в побудові відповідних систем методів навчання української мови. Водночас такий рівневий опис компетентностей забезпечує діагностичність цілей-результатів, служить опорою для вимірювання їх та об'єктивного оцінювання навчальних здобутків.

Підсумовуючи, зазначимо, що, зважаючи на специфіку власне предметних компетентностей, доцільно виділити три пріоритетні цільові напрями побудови й використання системи методів навчання української мови: **мовний, мовленнєвий на базі роботи з текстом і комунікативно-ситуативний**. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Окремого вивчення потребують питання проектування процесу мовно-мовленнєво-комунікативної підготовки учнів на основі раціонального поєднання різних методів навчання; розроблення й обґрунтування технологічних моделей функціонування систем методів навчання мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
3. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М. : Академия, 2007. – 352 с.
4. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.
5. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи / [укл. Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф ; за ред. Л. В. Скуратівського]. – Київ, Ірпінь : Перун, 2005. – 176 с.
7. Шелехова Г. Особливості мовленнєвої змістової лінії нової програми з української (рідної) мови для 5 класу / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7. – С. 12–15.
8. Горошкіна О. М. Методика навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах III-го ступеня природничо-математичного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання (українська мова)" / О. М. Горошкіна. – К., 2005. – 39 с.

9. Климова К. Я. Теория і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : [монографія] / К. Я. Климова. – Житомир : РУТА, 2010. – 560 с.
10. Словник-довідник з української лінгводидактики : [навчальний посібник] / [Горошкіна О., Єсаулова Н., Лук'янченко О. та ін. ; за ред. М. І. Пентиліук]. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.
11. Ворожбитова А. А. Теория текста : Антропоцентрическое направление : [учеб. пособие] / А. А. Ворожбитова. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Высшая школа, 2005. – 367 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zagalnoevropeiski rekomendatsii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, otsinuvannia [Common European Recommendations on Language Education] / [nauk. red. vyd. doktor ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaeva]. – K. : Lenvit, 2003. – 273 s.
2. Zimniaia I. A. Kliuchevye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaia osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii [Key Competences as the Effective-Oriented Basis of the Competence-Based Approach in Education] / I. A. Zimniaia. – M. : Issledovatel'skii tsentr problem kachestva spetsialistov, 2004. – 40 s.
3. Kraevskii V. V. Osnovy obucheniia. Didaktika i metodika : [ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ucheb. zavedenii] / V. V. Kraevskii, A. V. Khutorskoi. – M. : Akademiia, 2007. – 352 s.
4. Golovan' M. S. Kompetentsiia i kompetentnist' : dosvid teorii, teoriia dosvidu / M. S. Golovan' // Vyshcha shkola Ukrainy [High School Of Ukraine]. – 2008. – № 3. – S. 23–30.
5. Entsyklopediia osvity [Educational Encyclopedia] / [Akad. ped. nauk Ukrainy ; golovnyi red. V. G. Kremen']. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
6. Programa dlia zagalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Ukrain'ska mova. 5-12 klasy [Programme for Educational Establishments. Ukrainian Language. 5-12 Forms] / [ukl. G. T. Shelekhova, V. I. Tikhosha, A. M. Korol'chuk, V. I. Novosiolova, Ya. I. Ostaf ; za red. L. V. Skurativs'kogo]. – Kyiv, Irpin' : Perun, 2005. – 176 s.
7. Shelekhova G. Osoblyvosti movlenievoi zmistovoi linii novoi programy z ukrainskoi (ridnoi) movy dlia 5 klasu [The Peculiarities of the Language Content Line of the New Programme on Ukrainian (Native) Language for the 5 Form] / G. Shelekhova // Ukrain'ska mova i literatura v shkoli [Ukrainian Language and Literature at School]. – 2005. – № 7. – S. 12–15.
8. Goroshkina O. M. Metodyka navchannia ukrains'koi movy v zagalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh III-go stupenia pryrodnycho-matematichnogo profilu [The Methodology on Teaching Ukrainian Language in the Educational Establishments of the III Level of the Natural-Mathematical Profile] : avtoref. dis. na здобuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriia ta metodyka navchannia (ukrainska mova) / O. M. Goroshkina. – K., 2005. – 39 s.
9. Klymova K. Ya. Teoriia i praktyka formuvannia movnokomunikativnoi profesiinoi kompetentsii studentiv nefilologichnykh spetsialnostei pedagogichnykh universytetiv [Theory and Practice of Students' Language Professional Competence Formation of the Non-Philological Specialties in the Pedagogical Universities] : [monografiia] / K. Ya. Klymova. – Zhytomyr : RUTA, 2010. – 560 s.
10. Slovyk-dovidnyk z ukrains'koi lingvodydaktyky [Dictionary-Manual on Ukrainian Linguodidactics] : [navchal'nyi posibnyk] / [Goroshkina O., Yesaulova N., Luk'ianchenko O. ta in. ; za red. M. I. Pentyliuk]. – K. : Lenvit, 2003. – 149 s.
11. Vorozhbitova A. A. Teoriia teksta : Antropotsentricheskoe napravlenie [Text Theory : Anthropocentric Direction] : [ucheb. posobie]. – A. A. Vorozhbitova. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Vysshiaia shkola, 2005. – 367 s.

Матеріал надійшов до редакції 26.01. 2012 р.

Кучерук О. А. Цели создания и использования системы методов обучения украинскому языку в основной школе.

В статье рассмотрен целевой аспект построения и использования системы методов обучения в соответствии со стратегической целью формирования языковой личности ученика основной школы.

Освещены вопросы учебной цели как системного образования, особенности компетентного подхода к определению целей украинскоязыкового образования и разработки системы методов языковой, речевой, коммуникативной подготовки школьников. Предложена компетентностная модель языковой образованности ученика, которая является обобщенной схемой учебных целей-результатов личностных образований и задает основные направления построения и использования системы методов обучения украинскому языку.

Kucheruk O. A. Goals of Creating and Using the System and Methods of Ukrainian Language Teaching in the Basic School.

The article considers the target aspect of constructing and using the systems of teaching methods according to the strategic aim of a language individual's formation in the basic school. The questions of the educational goal as the educational system are determined, especially the peculiarities of the competence approach that defines the goals of Ukrainian education and work out of the system methods of language, speech, communicative pupils' training. The pupil's competency model of the language education is proposed that is a generalized scheme of the educational objectives, results of personal formations and sets the basic areas of construction and usage of methods dealing with the Ukrainian language teaching.